

EVANGYÉLIOMI

PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer egy iven. — **Előfizetési ár** egy évre 6 frt, félévre 3 frt negyedévre 1 frt 50 kr. — **Hirdetések** díja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, bélyegdíj 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. A lapot érdeklő mindennemű **közlemények** a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. intézendők.

A lőtávolon belülről.

A „Prot. egyh. s isk. lap.“ f. é. 8. számában Δ jegy alatt egy új bajnoka lépett fel az ugynevezett „reformerek“-nek s a lőtávolon kívülről kezdi szórni „bombáit és röpkeő gránátjait“ azok ellen, kik elég merészek még himni, sőt hitvallás alakban is kifejezni álláspontjokat. Teszi ezt, saját bevallása szerint, élvezettel kínálkozó kényelmes helyzetből. Ha pártatlan szemüvegen nézné a küzdelem folyását, s méltányosan, szenvedély nélkül bírálná a két párt viselt dolgait, tán nem szólottunk volna, tán mindkét fél tanult volna. De ez nem így történt. A lőtávolon kívül, hol csakugyan „kényelmes“-ebb a helyzet, mint a harc tüzeiben, igen is kemény ítéletet mond a megtámadott és protestánsok ellen; nyilatkozata oly határozott biztosságu, ítélete a másik félről oly lezúzó, hogy etekintetben a pápai csalatkozhatlanság követelményeivel kiállja versenyt. Az ismeretlen lovag, a mint irányából és észjárásából következtetni lehet, aligha theologus, aligha lelkész, mert a vallás lényegét nem látszik érteni, s inkább ügyvédi fogásokkal, mint hittani érvekkel él. Maga az alapeszme, melyre redukálja a hitküzdelmet, a jogászat szótárából van véve: határbotlyogás, birtokháborítás, ösiség. Na de mindez nem változtat a dolgon. Üdvözljük az ismeretlen urat, azon reményben, hogy jobban értesülvén az evangyéliom elvűek tiszta célzatáról „humanus szive“ méltányra gerjedend s a béke utjait keresendi és mutatandja jobb és bal felé!

Beismeri, hogy a „megütött méh k a s“ mi vagyunk. Tehát minket ütöttek s ütnek, kik méhekkint a vallás mézét gyűjtögetjük az evangyéliom virágaiból. De hogy a megháborításért „zajongni“ merünk, ez már neki nem tesz. Vajjon mit akarnak a méhkas háborítók? Talán a rég gyűjtögetett mézet maguk javára hasznosítani. Meglehet. A ki magát védi, az elítéltetik. Szép szabadság engedés, szép tisztelete a létjogának!!

A „hiszek egy“ és a „protestáns egyház confessiói“ előtte a mi álláspontunk programja. Ezt tévesen állítja; mi alapul az egyetlen szeglet-követ Jézus Krisztust és szent evangyéliomát fogadjuk el, ezenkívül csak azt, mi ezekkel egyezik. Ha már amaz örök alapot elfogadni bün,

akkor bátran kérdezhethetjük: ugyan mi más lehet az igaz protestantismus alapja?

„Ördög, pokol és csoda“ a lőtávolon kívüli lo-vagnak nem kell, mert ő bün repraesentansát, a bün büntetését, s az erkölesi világ rejtélyeit (a csodákat) nem akarja ismerni, s ezzel beigazolta azt is, hogy a vallás lényegéről sejtelemmel alig bír, mert hiszen a bün borzasztó realitása, s ennek megtörése a vallás egyik fő missiója.

A debreczeni hittanárok vallástétele — melyet aligha olvasott végig ezikkirás előtt gondosan — a bibliából van véve, ez neki a latba nem nyom semmit, hanem sajnálkozik a „szegény theologus ifjak“ sorsán, kiket a biblia igéivel oktatnak. A keresztyénség öskorában Lucían sajnálkozott a szegény keresztyéneken, mert hitték a halhatlanságot. Mi Isten igéibe hiszünk, ezért sajnálkoznak felettünk. Szép reformok!!

A debreczeni hittanárok kimondták, s az evangyéliomi prot. lap 58. lapján részletesen is ki van fejtve, hogy az ihletés „a valódi erkölesiség és hit dolgára“ vonatkozó részletekre terül ki és nem „geographicumok, physicumok és historicumokra,“ s még is félre csavarással a mózesi időszámítás-féle elkopott ellenvetéseket dobja ellenünk, holott épen az orthodox tudósok mutatták ki legujabban is, hogy a Genesisben a fokozatos teremtés tana: a hét teremtési művelet harmoniába hozható a tudomány-nal s a lefolyt százezer évekkal is (Pozzy: La terre. Paris, 1874. és Rivier: La création), tehát a döntő ponton, hol a biblia kivételesen és egyetlenegyszer a természettani térére tett célzást tervszerüleg, a biblia védhető a tudomány fegyverével is. — Az ó testamentomi példák erkölesisége a fokozatos haladás elvénél fogva ki van már szakavatottak által derítve, elég legyen itt Godet, Paroz, Bovet, Jaccottet stb. műveire hivatkozni, kik Buisson világias okoskodását kellő mederbe utasíták vissza.

Ráfogás az, hogy mi a tudományt kárhoztatnók, tudomány előbb is volt mint a protestantismus létrejött. Igen mi is édes testvér gyanánt karoljuk a tudományt, s nem rettegünk tőle, csakhogy a tudománynak is meg van a maga illetékes határa, s az istenországról szóló tudomány, a mi az evangyéliom, s az isten akaratának ismerése és

követése, a mi ker. hit és erkölcsen, más szellemkör és határral bír, mint az érkeken nyugvó s a gör és látcsók határain túl nem hatható exact tudományok. — Igen mi a vallás tudományának is jogosultságát vitatjuk, s eltipratni nem engedjük, hangoztatván Lichtenberger volt strassburgi hittanárral „jogos dolog harcra kelni mindazon tudománygyal, mely forradalmat kezd az Evangéliom ellen, a nélkül azonban hogy a tudomány és evangéliom közt szakadást eszközölnék.“ Mi érezzük Gaston Boissier magasztos rajzának igazságát: „A megfeszített Jézusból eredt azon könyörteljes erő, mely hiányzott a legnagyobb bölcseszeknek, s ez erő megújítván a lelkeket, szülte az új világot.“ Mi is a keresztyénség valódi elveit keressük, de ott, hol az megtalálható, s hol 19 század óta annyi milliók fel is találták s azt mondjuk Tertulliannal a hit fejedelme törpítőjének „Parce unicae spei totius orbis.“

Ha a mi ellenfeink mi közöttünk a valódi evangéliomot hirdetendik, ne féljenek, kezet nyujtunk nekik; de ha nem azt hirdetik, kötelességünk felszólalni, ezt követeli tőlünk a kötelesség szent érzete, s a ker. hűség erénye. Nekünk is van erkölcsi birtokunk, az a mi mellett annyi dicső vértanuk tettek Isten és világ előtt bizonysgot, s magasztos érzettel, jogosult tollal kelhetünk annak védelmére, épen a Delta jegyü szemlélő elvei szerint.

Mi senki lelkiismeret szabadságát nem nyomjuk el, ez merő vád. De míg a református egyház ünnepélyesen le nem mond hitelveiről — ezt pedig eddigelé nem tette, s mi e hitelveket szabadon, mert gúnnyal üldözés nyomásának sem engedünk, magunkéinak tartjuk: minket lelkiismeretlenség bűnével megbélyegezni szentségtöréssel határos. Van, Pál apostol szerint, a pogánynak is lelkiismeret szabadsága, mi is tanítjuk azt, de abból nem következik, hogy nekünk nincs, sem az, hogy mi pogányok legyünk. Mi az evangéliom által világositott, szilárdított és nemesített ker. lelkiismeretnek adjuk a fölényt a stoikus és pusztaszéztételeken nyugvó lelkiismeret felett, ez a különég közöttünk csak. — De ez elég különég.

Tisztelje lovag ur! a más meggyözödését is, ez első szabálya a lelkiismeret szabadságnak! Mi soha sem mondtuk a híveknek „ne gondolkozzál! hanem hidd a mit elődbe raknak,“ hanem azt, gondolkozzál és aztán higy! Mi gondolkozás után fejeztük ki azt, a mit hiszünk. Másfelől jól tudjuk, hogy a vallás és hit nem pusztaszéztételek eredmény, hisz akkor minden gondolkodás hitben végződik, a mi nincs így. Mi tudjuk, hogy a hit „hallásból van,“ Isten igéje hallásából — ezt tanítja a szentírás, — másfelől a hit Isten ajándoka, mi nem zárja ki a gondolkodás általi elfogadást, de nem az teremti egy magára, a vallás nem is annyira ész, — mint szivszükség, a vallás Isten és ember közti szeretet kifejezése, a szeretet e mérhetlen tengerén az ész korlátlan ha-

talommal nem bírhat. Az ész túlhatalmának vitatói vegyék ezt gondolóra!!

Még azonban az önök hitét rendszerezve, kifejtetten nem láttuk s így nem hódolhatunk annak. Ön két forrást jelöl a hitre nézve „Krisztus elveit és a józanészt“ s arról nem ad tájékozást, hogy ha e kettő nem egyeztethető, mi történjék. Sejtjük ám. Az ész a döntő bíró, Krisztus csak névleges takaró. A pusztaszéztételek tudományban egyedüli alap, de a vallásban e mellé és fölé még más valami is kell, mert a vallás nemcsak a tudósoké, tudós és vallásos ember nem mindig azonos fogalom. Az emberi észhez mi a hit-terén, szükségesnek találjuk az isteni észet csatolni, ez a második különég közöttünk, az isteni ész pedig a kijelentés örök okmányában található fel.

Nem mi, maguk magukat közösítik ki ellenfeink a Krisztus követői táborából, nekik új elv, új alap, új egyház, új világ, új nézet kell, az látszik eddigi nyilatkozataikból, hogy ők „védelem nélkül felakarják nyitni egyházunkat minden rendszernek, minden tagadásnak,“ ez már a b-solute új dolog, ilyet nem ismertek őseink, nem ismerhet semmi szabályos társadalom, ily újításokhoz mi nem esatlakozhatunk, mert ez előbb kételkedés, majd eclecticismus, s végre elvtelenségbe vezetne nem egyeseket, mi nem oly baj, mert az egyesben elhal, de testületet, s itt az elvtelenséget halhatlanitná. Ez már baj. „Baj a népre nézve ha nincsenek szilárd meggyözödésai“ (Matter).

Vico még nyomatékosabban mondja (Principes de la philosophie de l'histoire. p. 384). „Ha a vallás elvész a népek közt, nem marad többé társaságban élésre mód; elvesztik egyszerre a társaslét kötelékét, alapját, védvázat, magát a nép-alakot, mely nélkül nem létezhetnek!“

A mi elvünk — nem a változó, tökélyesülő formula tehát, melyet mi is haladás alá bocsátunk, — szerintök régi, elavult. Ez is különég közöttünk! csak hogy a valódi igaz elv nem avul el soha, tuléli az idomokat. A keresztyénség élet es alapelve örök, mert isten igéje, mely a föld és ég elmúltával sem emésztetik meg.

A szabadság nevében hangoztatjuk: van joguk reformálni, van joguk meg nem elégedni, van joguk elszakadni tőlünk, sőt eltaszítani az anyaszentegyházat is, csak egyre nincs: minket arra kényszeríteni, hogy saját belvilágosságunk ellenére hozzájuk lánczolódjunk. Mi senkit nem lánczolunk magunkhoz, csak kérjük: jöjjenek ahoz, a ki megnyugtadni képes, a ki a világnak világossága, s imádják az atyát és a kit ő elküldött mi érettünk. — Az orthodox protestáns nemzetek teremtették meg Anglia és Amerikában a vallásszabadság legszélesb mérvét, ott sok egyház és felekezet azért alakult; ott, valamint nálunk sem égetnek meg senkit, ha új elvnek hódol, csak adjon annak testet és szervezetet, társadalmi alakot is. Ezt szabad tenni a minket megtámadóknak is.

A meghaladott vallás eszmék predikálására azt felelem, hogy az élő egyházaknak roppant templomai London, Edinburg, sőt Párizsban is telvél, míg a liberalisszónokokéi üresek. Bersier párizsi orthodox ref. lelkész egyedül az állítólag meghaladott vallás eszmék predikálása által teremtett a világ városban egy új egyházat, gyülekezetet, templomot s azt az urnak 1874-ik évében decz. 6. avatta fel. Teremté ott, hol azelőtt semmi ilyféle nem volt. Vannak esetek, hogy a hullám meghaladja medrét, de ez pusztitást szokott vonni maga után; nem a meghaladottnak, de a meghaladónak kell az ár csilapulás után visszavonulni. Egyébiránt ez a meghaladás viszonyos fogalom, Strauss előtt az ön barátjai fél emberek, Havet szerint az emberiségre gyászt hozott intézmény névleges támogatói; Hartmann Ede előtt, ég és föld közt függők, s messze elmaradtak. Hiszszük, ha Istennek tetszend még ezer évig éltetni a mi magyar nemzetünket, az evangéliom akkor sem leend túlhaladt álláspont, habár most is, akkor is találkoztak olyanok kevés számmal, kik protestáns nevezet alatt is protestálnak még a biblia ellen is, s az ó testamentomra számalommal tekintenek, az ujat pedig „érvelő kritikával“ egy oly végrendeletté torzítják át, melyben a tartalom képzeleti, és ábrándos birtokokról beszél, milyen p. a mennyország, megváltó; igen, mert ha pokol — azaz büntetés nincs, mennyország, azaz erényjutalom sem lehet; melyben nem szemlélhető a megváltó, csak oly „erkölcs tanár“ kinek tudománya addig érvényes, míg egy másik tudomány meg nem czáfolja, nem helyettesíti.

Az emberiség tökéletesedése — erény, erkölcsiség és szentség terén, — Krisztus evangélioma nélkül el nem érhető. Ez a mi meggyőződésünk, midőn mi ezen evangéliom világát akarjuk lobogtatni, mi az emberiség s közelebb magyar nemzetünk javán munkálkodunk. Valahol az evangéliom világgossága fénylik, ott találatik az emberiség virága, jóléte, szabadsága állandóan. Ellenben volt rá eset „mikor az ész Isten volt, s a nyaktiló volt oltára!“ (Heiszler).

Végre egy szót még. Tisztegyen ifjak, ne aggodjatok, ha a Krisztust sziveitekbe ölelétek, ő erősítend titeket, — 19 száz év sorozatára vihetitek fel a vallásos ifjak sorozatát, nincs mit szégyenelnetek. Diocletian alatt elkobozták a szentírást a nyagilagős elődeitektől, az ifju lectoroktól; ezek biztosítandók a kincset sziveikre mutattak, hová beszívták annak éltető tanait, s mondák: „vedd el ha tudod, életem az!“ Nemes utódok gyanánt ma, mikor a finom jelenkor finoman akarja a szentírást szellemileg elkobozni (tartalmát isteniségtől megfosztottnak nyilvánítván,) ti is hasonlót tegyetek! mint ama szegény lectorok. Nem holt betűket, de a betűkben rejülő élő szellemet kívánjuk mi nektek átadni; a kül alak legyen olyan, mint a lilium, tiszta, szép és hófehér, de rejtse a láthatlan részt az égi illatot. Illat virág nélkül, szellem test azaz küllem nélkül, itt e földön felismerhetőleg s tartósan nem kezelhető. Előre nemes ifjak! az isteni felvilágosodás szent utján!

Balogh Ferencz.

A magyar protestáns egyetem kérdéséhez.

V.

Sokan lehetnek, sőt bizonyosan vannak, kik az egyetem elnevezést nem tartják elég szabatosnak egy oly főiskolára nézve, mely csak a jelzett 3 fakultást foglalná magában. Kétségtelen, hogy az egyetem jelenlegi fogalma, amint az a német földön legnagyobb részben el van fogadva, e négy tudománykart u. m.

hittanszakit, jogit, bölcsészetit és orvosit zárja magába s valódi egyetemnek csakis az oly felsőbb tudományos intézetet tarthatnók, melyen a 4 szak teljesen képviselve van; a honnan Magyarországnak még ma is — ez értelemben véve — tulajdonképen csak egyetlen egyeteme van, a budapesti, a kolozsvári csonka és hiányos; hiányozván abban a hittudományi kar. — De másfelől, az universitások szervezete és beosztása, a különböző országokban nagyon eltérő egymástól; például, az olaszországi egyetemek, melyeknek számuk a 19-et haladja, 4 szakot képviselnek u. m. bölcsészeti, nyelvészeti, jogi, matematikai és orvosi karokat vagy collegiumokat, míg a francia egyetemek már 5 fakultással bírnak; (theologia, orvosi, jogi, sciences és lettres), az osztrák birodalomban vannak egyetemek, melyeken az orvosi kar nincs képviselve; az angol 11 universitás pedig annyira eltér a continensen létező egyetemek szervezetétől, az ő colleges, halls, fellowship stb. belkörü intézkedéseivel és társulataival, hogy azokéhoz alig hasonlítható a mi egyetemi beosztásunk és szervezetünk — Tehát még maga az egyetem nevezet nem okozhatna semmi nehézséget és fenakadást, annyival inkább mert a főtanodai oktatásról megjelent miniszteri törvényjavaslat 54. §-ában ki van fejezve, hogy a nem állami tudományegyetemen legalább 3 tudománykarnak kell felállítatnia, nevezetesen: bölcsészeti, nyelv- és történettudományi; jog és államtudományi és orvosi; vagy az orvosi helyett, valamely theologiai karnak, és így ezen főtanoda, melyben a 3 fakultás felállítathatnék jogszerűen viselhetné az egyetem czimet.

De nagyobb fontosságú azon körülmény, hogy a tudományok fejlődése korukban más irányt jelölt és foglalt el, mint régebben, a midőn az egyetemek előállottak s azoknak virágzása tartott; ugyanis az egyetemek a tudományok csoportosítását és egyesítését tüzték volt ki feladatul; a legujabb korban ellenben oly nagy mérvű haladást s irányzatot látunk az egyes tudományoknál, hogy mindegyik teljes önállóság után törekszik, függetlenséget, szabadtért követel mintegy magának. — A mi egyetemek úgy tekinthetők, mint a bölcsészeti szakkól, a mér és természettudományoknak kiemelkedése, nagykorúságra, önállóságra jutása; a realiskolák, ipar, kereskedelmi tanintézetek és akademiák mind megannyi vívmányaiul tekintendők az egyes tudományok és szakismeretek határozott önállóságának: ma már inkább szakiskolák létrehozásán fáradoznak s az egyetemek befejezni látszanak hivatásukat és rendeltetésüket; amint ezt egy európai tudós, a németországi egyetemekre vonatkozólag is mondja: „die deutsche Universitäten, gegenwärtig im Rückgange sind“ de azért hozzá teszi, hogy az eredmény és mozgalom, melyet a tudomány terén felmutatnak és előidéznek még most is nagyszerű.

Neveztessek tehát az a főiskola, melyet a magyarországi protestáns egyház egyesült erővel főnakar tartani s abban a tanszékeket úgy szervezni és csoportosítani, hogy a hittanszaki jogi s bölcsészeti tudományok teljes mérvben képviselve legyenek: egyetemnek vagy egyszerűleg főtanodának, maga a név még azt valódi intézetté, igazi egyetemmé a nélkül sem tehetvén, ha anyagi és szellemi tőkékkel bőv mértékben nem rendelkezhetik, az másodrendű kérdés, és midőn a tiszántuli ref. egyházkerület a magyarországi protestáns egyetem eszméjét elfogadta s annak megvalósítását a debreczeni főiskolára nézve elvben kimondotta, ezzel csak azt fejezte ki, hogy komolyan figyelemztetik az idők jelei a prot. egyházat a tanügy terén az egyesülésre és egyező eljárásra; a tudomány követelményei oly mérvet öltöttek, hogy legtávolabbról sem reménylhetik a protestán-

sok, miszerint minden felsőbb tanintézeteket lesz erejük és képességök a kor színvonalán föntartani, tehát egyesüljenek, ne forgácsolják szét erejüket, mert ha minden egyházkerület csak önmagában marad, a prot. tanintézetek föl nem virágozhatnak, csak tengődni fognak azok, igazi életök nem lehetvén. — Csak azt fejezte ki az egyházkerület, hogy a prot. egyháznak valódi élete akkor lesz biztosítva, ha oly felsőbb tanintézet előállításáról gondoskodik, mely a hittanszak, bölcsészeti és jogtudományi kart magában foglalja. — Az ige kimondatott, az egyházkerületeken áll annak megértése s annak alapján megvalósítása.

De lássuk hogy a tiszántuli ref. egyházkerület is Debreczenben minő anyagi erővel rendelkezik főiskolájában, melyet a protestáns egyetem vagy főtanoda alaptőkéjeül tekintethetnénk.

Van a debreczeni főiskolában jelenleg

4 hittanári, 3 jogi, 1 bölcsészeti, 1 vegytani tanszék a cseh-szombati alapítványból, mindegyik 1400 ft. készpénz szabadlak vagy 300 ft. lakbér; Debreczen várostól 63 frt. bordeputátum és 10 öl tűzifa — fizetéssel.

1 magyar irodalmi tanszék, mely amint a legközelebbi októberi egyházkerületi gyűlés kimondotta, mihelyt a körülmények engedik az akadémiai tanfolyamba helyezendő át egész mérvben; az pedig azonnal kivihető ha a gymnasiumban némely tanár, nem lesz kényszerítve a felsőbb tanfolyamban is bizonyos tudományok tanítására. (Az ezen tanszékeken működő tanár jelenleg még 1450 frt. fizetést nyervén a lakbérrel együtt és 5 1/2 tüzi fát, és kötelessége a főkönyvtárra való felügyelet felelősség terhe alatt.)

1 tanszék az új nyelvek tanáráé, mely 1872. évben alapított 1000 frt. fizetéssel s az illető tanárnak a tanári nyug- és gyámintézetbe léphetés jogával.

A Szártóry alaphól a már meglevő egy tanszékeken kívül, mely a gymnasium által van elfoglalva még 2 tanszék legalább számításba vehető. — Tehát jelenleg a debreczeni főiskola a magyar protestáns egyetem felállításához járulhatna, helyiséggel, meglevő gyűjteményeivel, könyvtárával, 13 tanszékkel a most folyamatban levő fizetémennyiségben.

Még reménylhetőleg számításba vehetünk a tiszántuli ref. egyházkerületből 5 tanszékét, hogy annak felállítására városok, egyházak és egyesek nemes buzgalma és áldozatkészsége folytán sikerülhet. Mindenesetre Debreczen városnak, mint a melynek legközvetlenebbül érdekében áll, a főiskola fejlesztése és nagyobbodása, és amely abból legtöbb szellemi és anyagi hasznot vesz, első sorban kell az áldozatot meghozni legalább 2 tanszék állítása által; a debreczeni ref. egyház szinte 1 tanszékre megteremtheti az alapot. Továbbá: egyet pedig egyházkerületünk népesebb gyülekezetei, egyes-egyes birtokosabb egyháztagok aláírás és adakozás útján létrehozhatnak.

Ezek szerint föltéve hogy a tiszántuli ref. egyházkerület, 18 tanszékét biztosíthat a debreczeni főiskolában, ha a többi egyházkerületek legalább még ennyi anyagi tőkét mutathatnának ki, a magyar protestáns főtanoda, létrejöhet a 3 fakultással s működését bátran megkezdhetné.

Mert a hittani és jogi tanszakban 8—8 tanár között a tudományok czélszerűen beoszthatók lennének, a bölcsészeti szakra pedig a tanárképezdével együtt 16 tanerőt számítva tehát összesen 32 rendes tanárral megindulhatna a magyar protestáns egyetem, vagyis megkezdvén működését lassanként kinöhetné magát, hogy ennyi tanerővel rendelkezhetnék. Külföldön is vannak egyetemek, melyek a 4 fakultásra — az orvosit is ideértve — nem rendelkeznek több rendes tanárral mint ez a magyar

prot. főtanoda rendelkezhetnék p. o. Basel, Bern, Erlangen, Giessen, Heidelberg, Jéna, Kiel, Marburg, Rostok, Zürich egyetemein a rendes tanárok száma 23—32 között változik.

Az egyetem kormányzatáról és igazgatásáról legközelebbi levelemben.

Tóth Sámuel.

I R O D A L O M.

(Könyvismertetés.)

Révész „Figyelmezőjének“ II-ik füzet e.

Megjelent a Dr. Révész Imre által szerkesztett és kiadott „Magyar protestáns egyházi és iskolai Figyelmező“ hatodik év folyamából 1875-ik évben a februári, azaz II-ik füzet 8 r. 59—116 ll. (Előfizetési ár egy évre 4 frt, küldendő Debreczenbe szerkesztőhöz.)

Első főcikk Dr. Heiszler József dombrádi ref. lelképásztor bölcsészeti mélyen járó értekezése „Néhány pontozat a hégei bölcsészettől azon modern kérdésre „vajjon a positiv keresztyénség megfér-e a magasabb tudományossággal?“ Egyike a ragyogó tollu író azon kevés prot. magyar lelkészeknek, kik a bölcsészet terén kedvtelve munkálkodnak. E cikk taglalásába nem bocsátkozunk, s csak néhány jellemző tételt idézünk „A vallás az isteni szellemnek productuma, s nem az emberi feltalálása, hanem az Istennek munkássága az emberben“ — ez ellenében sok mai tudós maga akar vallást csinálni, ez a divat eszme, egyik kórtünemény hazánkba is becsapott. Mint a divat eszme, el fog az is változni, s magát le és kiélni. — „A hit vallástétele a szellemnek a szellemről.“ Kijelentés és szellem! mely mást ért ti alattatok az evangyéliomi egyház s az ujkori vallás csinálók! „A bűn az igazság negatiója, az élet negatiója, átmenés az életből a halálba.“ „A különzetet az istenben személynék nevezzük,“ „Istent csakis Isten ismerheti teljesen,“ „az absolut életcentrum az Istenember.“ — „A nem keresztyén religiók hiánya abban fekszik, mivel azok a trinitásnak csak egy mozzanatát fejlesztették s nem annak totalitását.“ A protestantismus bevezette a szent Lelket az öntudat szentélyébe. — A következtetéshez csak azt a kérdést tesszük: a tudományosság alatt csak a bölcsészetet érti-e író, vagy a természet-tudományokat is? mert ezek nem mindenik elmélete képes a vallás positiv alapjaira felemelkedni.

A második cikk Szinnyei Gerzson történelem buvárlata, alaposan kiderítettik a gondos író által Komáromi Csipkés György a tudós biblia fordító életének s irodalmi működésének több eddig homályban volt pontja s az eddigi történeti adatok kiigazítatnak. A kiderített lényegesebb pontok ezek: Csipkés György született Komáromban 1628; végezte a közép-tanodát Komáromban; felsőbb iskoláját S.-patakon 1646—1649-ig, kassai tanító volt 1649; a debreczeni ref. egyház és tanács költségén volt 3 évig külső akademián 1650—1653-ig; debreczeni tanár volt 1653—1656; debreczeni lelkész 1656—1678-ig, meghalt ez évben november 6. 50 éves korában. Kibocsátott 49 művet; biblia fordítását már 1675 elvégezte. — Köszönet az új felfedezésért.

A III. cikkben Zsigmond Sándor mutat fel gondolat töredékeket a magyarországi modern theologiai irányról saját szavaik idézetével. A mily szép egy honfinak élni s halni a hazáért: époly üdvözlendő, mikor fiatal lelkészek

az urért és egyházaért lánognak. — Miket tartanak a mi moderneink korhadt dogmáknak, itt elősorolvák, ilyenek: a szentháromság, Krisztus istensége, az eredendő bűn, az elégtétel stb. e tulszárnyalt hitcikkkek helyett azonban eddig nem sikerült újakat állítaniok fel; az unitárius dogmák magasztaltatnak a modernnek által (imé a szakasztott hasonlat a francia és magyar liberal protestánsok közt!) A modernnek a szabadságot egynek veszik a törvénytőlküliséggel az egyházi téren, mivel kötelező hit törvényt nem fogadnak el, felhivnak, hogy végét kell vetni a szenthazudozásnak; a lelkismeret szabadságot úgy értelmezik, hogy a ki az ő nézeteiknek nem hódol — az az igazság egyedül, — azt értelmes embernek nem tartják, à la Vislicenus. Az eddigi megszilárdult hitnézetek tudatlan szerzetesek koholmányai stb. A ki tanulmányozni akarja a magyar modern theológiát, főbb dogmáit itt kiszedve látja, forrásait idézve találja; csak egy rendszerbe kell szedni, s elő áll a moderna confessio, (ha kell utána tehető „pesthina“) mely nemcsak merő tagadása lesz a helvética confessiónak, de a legelső péteri hitvallásnak is. Ők megostromolják a confessiókat, de csak hogy mást állítsanak helyökre. Evangyéliomi egyház, református egyház, bibliai alap, megváltó istenember! meg van huzva felettetek a halálharang, kong a tompa hang. Ébredjétek Sion örei! ébredjétek hívő lelkek! Az ész nevében, melyet maguk igájába akarnak görbiteni, a hit nevében, melyet képmutatás ürességévé csürnek csavarnak szét: zengjétek Pállal „sem magasság, sem mélység, sem semmi egyéb t e r e m t e t t t á r g y e l n e m v á l a s z t h a t m i n k e t a z I s t e n s z e r e l m é t ö l, m e l y v a n a m i U r u n k K r i s z t u s J é z u s b a n!“ (Róm. 8, 39) „Urunk“-at azért huztuk alá, mert azon modernnek, kik szerint a Krisztus egy megholt ember, hamv, a Krisztust U r n a k s e m m o n d h a t j á k, h o l t a t, h a m v a t, é s p o r t U r n a k s e n k i k o m o l y a n n e m c z i m e z h e t v é n.

Az egyháztörténelmi tárczában 4 érdekes okmány van. A 105. lapon a latin okmányban „coecus“ alkalmasint nyomda hiba, „coecus“-nak kellene lenni, legalább az értelem ezt kívánja. Az egyházi krónika 4 államból ad újabb mozzanatokat; a németországi krónikában megjegyzendő, hogy a polgári házasság behozatala maga után vonja mulhatatlanul a keresztelési és esketési stóla eltöröltetését; hogy kárpótoltassék ez? A német császár kimondá a hit szilárd hangján „hogy ha a Krisztus istenségéhez szilárdul nem ragaszkodunk, akkor egyáltalában n e m v a g y u n k k e r e s z t y é n e k.“ A brandenburgi zsinatban indítvány is tétetett, hogy a ki a Krisztus istenségét tagadja, az semmiféle egyházi hivatalt vagy tisztet nem viselhet. — A nagy orientalista Dr. H i t z i g F e r d i n á n d (szül. 1807) végül heidelbergi hittanár, 1874, jan. 22. hunyt el.

A különfélekben a magyar prot. egylet új vállalata a biblia fordítás körüli eljárás vétetik bírálat alá, s kimondatik, hogy egyházunk érdekeivel ellenkező egylet agenseivé nem válhatik mindenki. — Legkiállóbb élű s felette érdekes czikk (közli Rimler Károly) H a r t m a n n E d e német híres bölcsész találó nyilatkozata „a modern liberális protestantismusról,“ a modernnek törekvését kereszttyén ellenes, sőt vallástalannak bizonyítja be bölcsészi érvekkel. E nyilatkozat fontos, mert nem világtól elmaradt szegény orthodox, de az összes miveltség csúcsán álló világ tudóstól eredt. Ez egy nyilatkozat kijózaníthatja azon jóhiszemű feleinket, kik a szép czimektől megkapatva sordortattak a a prot. egylet örvény gyűrűjébe. Ezt tessék megeczáfolni előbb, s azután rohanni az evangyéliom védői ellen.

Végül könyvészet közöltetik.

(B. F.)

Beküldetett:

A A dunántuli evang. ref. egyházkerület névtára az 1874 évre 8-ad rét alakban; ára 18 kr. — A statisztikai adatokon kívül tartalmazza a belső somogyi esperestség történetét. — A dunántuli egyházkerületben a 9 egyházmegyében van 286 anya, 64 leány egyház; 284 rendes, 33 segédlelkész; 343 tanító, 221,406 lélek, 24,463 tanuló. — Az egyházkerületi főtanodában Pápán a tanulók összes száma 429; melyből a theologiai szakban van 28; a jogakademiában 115; a bölcsészeti tanfolyamban 112; a gymnasiumban 174 tanuló. (17 rendes 1 segéd és 5 melléktanár működik ez intézetben.) A belső somogyi egyházmegye közvetlen felügyelete alatt álló 6 osztályú csurgói gymnasiumban van 7 tanár és 116 tanuló.

S Z E M L E.

a) Belföld.

B e s z é d,

melylyel méltóságos Ujfalussy Miklós urat, sz k. Nagy-Bánya város főispánját hivatalba lépése alkalmával, a lakásán tisztelgett presbyterium élén, a ref. lelkész üdvözölte. 1875 év Február 21-én.

Méltóságos főispán Ur! Mint a helybeli reformált anya-szentegyház képviselői, eljöttünk örömünket, tiszteletünket kifejezni, üdvözölni Méltóságodat, magas és fontos hivatalba lépése alkalmából. Nem kényszerített e hódolatnyilvánítás, nem kierőszakolt e tisztelgés; hanem oly önkénytelenül és természetesen fakadt virága szívünknek, mint a milyen önkénytelenül borítja be a pusztá faágakat a tavaszi nap sugára gazdag és ékes virág füzérrel. Igenis, szívünknek benső önzetlen sugallata, nemes ösztöne, melyet talán leghivebben a t e s t v é r i nevezet fejez ki, indított minket arra, hogy üdvözletére siessünk annak, kit hozzánk a legszemlembb, legszentebb köte'lek, a vallás köteleke füz, ki velünk, — e tekintetben — egy vérből való vér, egy csontból való csont. — Bátran és határozottan elmondhatjuk, hogy mig e város bármely testületének egyszeres, nekünk kétszeres okunk van a hozsánna kiáltásra, különösen, ha emlékezetünk felidézi a mult azon gyászos korát, midőn protestáns férfi előtt, habár elméje a legmagasabb műveltség, szive a leglángolóbb honszeretet, akaratja aczél-kemény tetterő fényében ragyogott: bevoltak zárva a nyilvános hivatali pálya sorompói, csupán azért, mert protestáns volt. De kétszeres a mi örömünk azért is, hogy épen Méltóságod az, kit a magas kormány kitüntetése és bizalma, e nagy fontosságú hivatal viselésére kijelölt, mert országszerte ismeretes ragaszkodása egyházához, áldozatkészsége ennek felvirágzásáért, küzdelme szabadságáért, autonómiajáért: azon édes reménnyel és boldog várakozással tölti be szívünket, hogy mint magas állásu, széles hatáskörű férfi, azon elveket, melyekért eddig lelkesült, a leg-erélyesebben fog igyekezni megvalósítani országos törvénykönyvünkben, a küzdők első sorában fogjuk találni mindég egyházi és iskolai szabadságunk, autonómiaink, és a teljes vallás egyenlőség nemes harcában. A mai kornak is kell, hogy legyenek, Bocskayjai, Bethlenei, Rákóczyai, a kik ugyan, nem vérengző fegyverekkel, de az ész és tudomány hatalmas szabályával, küzdjenek a parlamenti élet homokján a mi legszentebb egyházunk szabadságáért; kik lehetnének pedig ezen férfiak mások, mint azok, kik fényes elmetehetségökkel, szilárd

szeplőtlen jellemökkel, országos birre, névre és magas állásra emelkedtek. Üdvözljük Méltóságodat a nagyok sorában! egy-szersmind kérjük, hogy hivatala gondjai között, széles munka-körében, terjeszse ki mint eddig, ezután is, egyházunkra párt-fogó figyelmét, a haza és város érdeke mellett, buzgólkodjék a mi szegény, régi fényében oly igen megfogyatkozott, egyházunk-nak a közönyösök és hitetlenek által elhagyott oltára körül. A nagyok példája von, a nagyok példája lelkesít, legyen Méltóságod a példaadó!

Hogy egy különben minden felekezeti jelleget nélkülöző politikai tény alkalmával, így üdvözljük Méltóságodat, mentsen, ki engem, s azokat, kiknek nevében és megbízásából szólottam — egyházunk tisztos elöljáróit, — azon meggyőződés, hogy reményeink fonálát nem csak politikai, hanem egyházi működéséhez is hozzá kötni, csak azon nagyobb és sokszoros bizalom tanujele, melyet Méltóságod iránt, mindenkor tápláltunk és táplálni is fogunk.

Hazánknak, városunknak, egyházunknak, — e háromság-nak, — legyen mindvégig erős oszlopa, boldogítója!

A debreczeni főiskolai hittanszaki önképző társulat 187⁴/₅-dik isk. első félévbeni működéséről.

Vége.

Nevezetes körülménynek tartom a hittanszaki ö. k. társulat ezen félévi működésében az 1874. decz. 15-ki vitagyűlés megtartását; mert akkor, ezen nevezetes tétel felett „a szabadakarat elismerhető-e tényezőül az üdv elsajátításában vagy nem?” volt vitakozás.

A szabadakaratnak e tekintetben tényező voltát vitatá Csák János 4. h. h., ki az isteni kegyelemmel párosult szabadakaratról ismeri el azt, hogy befoly az üdv szerzésre, okul hozván föl többek közt, hogy ha az ember szabadakarat nélkül cselekednék, mi igazság volna abban, hogy noha mindenki bűnös, mégis egyik dicsőségbe, másik örök kárhozatba vettessék? De meg, mint számíthatnák be valakinek a jó vagy rossz cselekvés, az utolsó itélettelkor, ha teljesen szabadakarat nélkül munkálkodik? Bizonyynal Isten volna a jó és rossz forrása, mi pedig ellenkezik a keresztyénvallással, mely azt is tanítja, hogy az Isten szent!

A kérdés negatív oldalát, tehát a szabadakaratnak az üdv elsajátításában tényezőül el nem ismerhetését, vitatá Séllei Péter 3. h. h. Okai, röviden jelezve, ezek:

1. A tapasztalás bizonyítja, hogy az ember feltétlen szabadakaratlan nem bírhat. Okból cselekszünk mindent. Akaratunk bel- és kül körülmények reáhatása által határozottatik el.

2. A vallás egyedüli alapja ul egy fensőbb lénytől való absolut függés érzete tekintendő azaz mély érzése annak, hogy az ember gyarló, tehetetlen, hogy minden gondolata, akarata és cselekvésére nézve egy fensőbb lény hatalmában, vezetése alatt van.

3. A keresztyének Istenét nem képzelhetjük egyedül bizonyos viszonyokra szorítkozni, csak bizonyos feltételek közt hatni; ő valamint egészben, úgy egyesekben is előre viszi a világot.

Azon ellenvetésre, hogy e felfogás által az ember méltóságától megfosztatva, pusztá géppé válik, feleli:

1. Hogy a maga méltóságát érző ember, felfuvalkoddottá, önelégültté nem válhatik. Gyarlóságunk érzetében szükségünk van Isten kegyelmére.

2. Az ember nem pusztá gép azért, mert Isten akarata szerint gondol s cselekszik, mert öntudatos az Istenbe vetett hitre, akarata megismerésére képes. Továbbá

3. Krisztus váltság munkáját egyfelől az emberi természet romlottsága, másfelől Isten bűnösökön könyörülő irgalma hozta létre. Csakis a Krisztusban való hit üdvezíthet. E hitet nem magunktól de a feltétlenül cselekvő Isten kegyelméből birjuk.

4. A szentírásban azon nézet vonul át, hogy az ember Isten akaratából tesz mindent (olvassa az ó-szövetségből József történetét.) Az új-szövetségben a hit általi megigazulás van erősen hangsúlyozva; e hitet pedig hogy mikép nyerjük: olvassa Efez. 2, 8; Róm. 9, 16 – 18 stb.

Többen hozzá szóltak a gyűlésen a fontos kérdés mindkét oldalához, s a jelenvolt 42 tag közül 19 szavazattal 7 ellenében (tehát nem szavazott mindenki) a szabadakarat tényezőül az üdv elsajátításában el nem ismerhetőnek nyilvánított.

Nem czélja a közlőnek bírálni azon szempontokat, melyekből, a vita alkalmával, egyik vagy másik fél kiindult; csupán a tényeket jelezni.

Épen azért az igazság érdekében kifejezi azon mély sajnálkozását, hogy e folyó 1875-dik év január havában a tagok buzgósága a gyűlésre járásban annyira csökkent, hogy két gyűlést a társulat meg nem tarthatott.

Továbbá az esküdti kar hittanszaki társulatba lépett tagjai, bizonyosan a tanítás terén elfoglaltatásuk miatt, e félévben buzgalomra serkentő munkásságuk jelét, gyűléseinken, nem adták; azonban erős bizodalomunk van, hogy a jövő félévben részeshülhetünk megjelenésök feletti örömben s ügybuzgóságukat tényleg kimutatandják.

A mi pedig társulatunk pénztári állását illeti, az következő: mult évről átmaradt 96 frt 58 kr. ebből 60 frt takarékpénztárba tétetett, többi a társulati pénztárban van. Várandó ez isk. év folyamában 58 tagtól 60 kr-ával 34 frt 80 kr; továbbá az egylet sajátját képező 50 példány könyomatolt dogmatikából elkelt 28 példányért 2 frt 40 kr ával: 67 frt 20 kr. „Közlönyünkért“ járó 1 frt 50 kr. egész évrei előfizetési díjak összegét, annak kiállítási költségei felemésztik.

Tisztviselői a társulatnak: Győri Elek elnök. Orosz István alelnök s pénztárnok. Nagy József főjegyző. Dombi Lajos aljegyző s titkár. Csák János 4. h. h. lapszerkesztő. Faragó Bálint 3. h. h. Szathmári Sándor 2. h. h. Nagy Lajos 1. h. h. választmányi tagok.

Közli Nagy József,
főjegyző, IV. é. hithallgató.

Szerkesztő utószava. Örömmel adunk helyet tudósításnak, az egyházkerületnek, lelkészeinknek, s általában hitvallásunk minden barátainak a legkomolyabb figyelmét és gondoskodását érdemli meg a leendő lelkészek képezése. A skót szabad egyház zsinatja minden évben részleges jelentést követel a hittan intézetről s a theologusokról, zsinatjában a hallgatók karzatán külön helyet tart fen számukra, hogy ifju korban ébredjen bennök az érdek az anyaszentegyház ügyei iránt. — Ily önképző társulatok hathatósan emelik az önmunkálkodást, nyomozási kedvet, bátorságot, s az egymásra hatás csendes befolyása által életre kiható nyomokat hagynak maguk után. Lichtenberger F. egykor strassburgi egyetemi tanár, jelenleg párizsi ref. lelkész, legujabban (1874. nov. 30.) Párizsban tartott beszédében így jellemzé a Strassburgban is virágzott hittanszaki önképző társulat életét és hatását. „A theologiai társulatban, mely hetenként ült össze, a tanulók magok válasz-

ták munka tárgyaikat, melyek előre kijelölt birálat alá vettek s szabad és élő szóval vitatkozás tüzeben fejtettek ki. Tanárok, tanulók egyaránt buzditónak találták az eszmék e termékeny kicserélését . . . Midőn — így ír maga a tanár emlékezete sugárainál, — visszaragad szellemem e szivélyes és szabad összefüggésekre, melyeken hittani és itészeti nagy kérdések is mozgattak, melyek iránt lelkesülni és hevülni jótékony vala, kimondható, hogy az erős vallási meggyőződések s a munka igazi szeretete inkább képeztettek ez összefüggéseken, mint a hidegebb tantermekben. Az év végéni közös kirándulás pedig édes emlékekkel gazdagította a lelkeket. Hogy a tanulók elvonásának a mulatóhelyek látogatásától a tanárok theologiai köröket alkottak a tanulók és tanárok közös gondozása alatt s a társas összefüggési teremben szerény frissítő étkezés mellett és után tudományos könyvek és szemlék, s válogatott theologiai újabb irodalmi termékek állottak közhasználatra; a társas körben teljes szabadság uralkodott, mindig megtartván az illetők magukat a rend és illem határai között. — Az edinburghi ref. theologusok között is viruló létnek örvend a hittanszaki önképző társulat, sőt melléke is alakult a belmissiói egyesület. Olaszországban az osztrák protestáns azaz Valdens egyház florenczi theologiai intézetében a hittanhallgatók szinte alkottak magok közt „keresztény egyesület” czim alatt kölcsönösen építő és képző társulatocskát, melynek az önképzésen kívül — ez elméleti levél, — gyakorlati ága is van: a társulat tagjai ugyanis vasárnaponként tanítják a vallást a vasárnapi iskolákban az ifjú nemzedéknek, — a szomszéd falvakra kirándulnak missiói célból, beteget látogatnak, s időnként közimádkozásra gyűlnek össze, mely főhásználásokon a hittanárok is megszoktak jelenni. — Van ilyféle önképző egyesület Montauban-ban is francia hitrokonainknál.

Szép jelnyánál fel kell említeni, hogy a hittudományi érdeklődés ez évben nagymértékben nőttnek mondható, mivel a debreczeni kollégium, pályavégző és pályavégzett tagjai közül 33-an fizettek elő az evangyéliomi prot. lapra. — E buzgóság és áldozatkészség magában hordja jelentőséget. — Felkeltek ifjak! A sónak nem szabad megíztenülni! Hitlelke nélkül az ifjuság szivtelen és virágtalan tavasz szomorító képét nyujtaná. Legyenek theologiai intézeteink a Sámuelkori próféta iskolákhöz, kivált a Ráma-belihez hasonló, hogy a Saulok is megkapassanak kebleben a lelkesedés árjától. — Így nem ujul fel a kor, mikor Ráchel siratta magzatait Rámában, mert „oda vannak.” (Jerem. 31, 16.) Sőt ha az egyháznak könyei hullanának egy új jeremiási korszakban, hangozzék az ur dicső szózata felé „törtesd szavadat a sirástól: van reményed a jövőhöz!” Tiétek a jelen részben, a jövő egészen!! Csak az Ur lelke ne hagyjon el.

(B. F.)

Érmellék. A még zsenge, alig néhány év óta működő, de szép fejlődésnek indult érmelléki takarékpénztár folyó év február 18-dikán tartott közgyűlése, a jótékony célokra szánt kamat hatszázötven forintot, a honvédmenház, debreczeni reform. főiskola tápintézete, s bukovinai magyar atyafiak közt egyenlő irányban határozta megosztani. Szép jövőt ez intézetnek!

Köbölkut, 1875. év.

Papp Gábor,
érmell. ref. esperest.

b) Külföld.

Korunk két nagy evangélistája.

A brit királyság pár év óta fokozatos hitébredésnek áldását élvezzi, az isteni szellem ömledezik minden evangyéliomi felekezet kebelében a Krisztus tisztelők között. Érezzük a hiányt sziveinkben: jobban szeretni Krisztust; hiányát a mélyebb érzéknek a körülöttünk mozgó halhatlan lelkek becsét kellőleg méltatni; — s örök jólétüket és üdvöket kiválóbb gonddal keresni. — Az anyagiak és földi jók után tolongás közt felejtjük, hogy az egész világ elnyerése sem használ, ha magunkat elvesztjük. Sürgős szükség üde élet folyamát folyasztani az egyház minden ágazatába s a kívül levőket is örömteljes hódolásra birni a minket szerető megváltó iránt.

Ily óhajások közt működik már második éve Amerikából Angliába érkezett két mozgó igehirdető, evangélista, Moody és Sankéy, kik skót és ír földön nagy városok kebelében a megtérés és hitébredés csodás eszközlését mivelték ezekben. Most készítik elő a tért Londonba fogadásokra, hol márcziustól júniusig fognak működni, már 100,000 forint gyűjtetett a missió költségének fedezésére, a legféltettebb csarnokok kibérlésére stb.

Mielőtt Dublinba érkeztek volna a legtiszteltebb emberekből bizottság alakult rendezni és vezetni az evangélisták által tartandó buzgalmi órákat. Minden evangyéliomi prot. felekezet lelkészei lelkesedéssel működtek közre. A vidéki városok és falvakból is számosan toltak a fővárosba. A bizottságnak e tünemény adta az eszmét, körlevélben fel is hívott minden lelkészt az országban, hogy jöjjenek fel Dublinba; a város lakosai felajánlák apostolkori buzgalommal házaikat, asztalaikat a beérkező bármely prot. egyházhhoz tartozó lelkészeknek.

Irhon összes protestáns egyházaiból 800 lelkész jelent meg a bizottság hívására, múlt év nov. 23-kán érkeztek meg, másnap d. e. 10 órakor kezdetét vette az imálya. Látni ennyi lelkipásztort minden kor és egyház árnyalatból a mint helyet foglaltak s több mint 6 óra hosszat fáradhatlan kitartással és mély érdekekkel egymás oldala mellett töltöttek, mástalan látvány vala! — Két óriás terem a kiállítási palota földszinén, oldal karzataikkal és odacsatolt szárnyaikkal, fogadta a hallgatóságot, a jobb szárnyban emelt padon fogtak helyet a beszélők, hogy a csarnok mindkét felének láthatók legyenek. E roppant öblös terem tündöklő karzataikkal együtt 20,000 népet fogadtak be, némely gyülekezeti óráról sokan künszorultak.

Nov. 24-kén vette kezdetét a gyülekezeti áhitat Moody elnököl a beszédi, Sankéy az éneki részletek felett. Az imák végezte után különböző elmélkedési tárgyak tüzetek fel program szerint, megszabott időtartam engedtetvén a hozzászólni kívánóknak. Egyik legfontosabb tárgy, mi megbeszélés alá jött, volt: miképp kelljen hatni a tömegre? A szóló lelkészek közeredményre jöttek, erre nézve fő kellék a hirdetőben a személyes vallás birtoklása, élvezése s az isteni lélek képesítő keresztsége; a 2-dik kellék a célérésre, hogy az egyházak igyekezzenek magasb és szentebb életfokra jutni; állítottott, hogy az egyház, Krisztus titokzatos teste levén, az ő látható képviselője a földön, ha hát az az emberek előtt nem mutatja fel szabatosan Krisztus jellemét, hibázni fog műve végrehajtásában. Oda kell hatni, hogy az egyházak szellemi életet felköltsék és fejlesztesék, hogy Krisztushoz hasonlólag, legyenek képesek magukhoz vonzani az embereket s megmenti őket a

bűn és halál kísérteteitől. Továbbá szükség a világi tagokat ügynökkül megnyerni; e végre különösen mindkét nemű ifjúságot Krisztusérti munkára buzdítani; épen a világi tagok jönnek az élet minden pontján érintkezésbe a tömeggel, az ő kötelemök tanúságot tenni Krisztusról s fényelni úgy, hogy a setéségekben ülőknek világoskodjanak. Ez elsőrendű fontos tényezőnek nyilvánított, mert az egyháztagnak némelyikének hűtlensége több egyházban a főoka a hitélet hanyatlásának. Súly fektetett még az ima-gyülekezetek és kérdezősködő gyülekezetek tartására: az egész országban a különböző árnyalatu felekezetek lelkészei tartanak közös fohász-órákat, magokra a lelkészekre is jóhatású leendő az, a tagokra szinte. Hogy a vasárnapokénti számtalan predikáció nem terem elég gyümölcsöt, okául jelöltetett, hogy nem követi azokat kérdezősködő gyülekezés, együttlét. Moody is ezt sürgeté, hasonlítá a tudakozást, kérdezősködést mellőző lelkészeket oly orvosokhoz, kik nem is nézik meg betegeiket, csak iskolai tanulmányuk után írják rendeleteiket s a gyógyhatás után nem tudakoznak; a testnél veszedelmesebb lelki bajok tekintetében, az oly lelkészek nem elégíthetik az embereket, hiveiket.

Az nap este az aggodó tudakozók számára hirdettetett gyűlés, de mivel mások is bebocsáttattak, az épület sűrűre megtelt. Moody elnökölt. Az egyes lelkészek intéztek szózatokat az aggodó lelkekhez felmutatva az üdvözülés útjait. Végfelé Moody világosításokat adott a hitfelől, s ünnepélyes felszólítá a hallgatóságot, van-e valaki jelen, a ki óhajta Krisztust? A terem mélyéből felelt egy hang „igen.“ Moody hálát adott, hogy találkozott egy a Krisztus befogadására; s ujra kérdezé: „Van-e még a jelenlevő ezrek közt más is, ki óhajtozika Megváltóhoz?“ — Erre számtalan hang felelt: „én óhajtozom.“ — Mire Moody felkérte, hogy azon jelenlevők, kik lemondani akarnak bűneikről s megváltójokul Krisztust fogadni el, — álljanak fel azonnal mintegy 400 hallgató állt fel. — Ezek felhívtak a szomszéd nagyterembe vonulni, hol tartatik részökre a tudakozó gyülekezés. Ünnepélyes csendben vonult ki mintegy 500—600 egyén mindenik nemből és korból, utánaok mentek Moody és számos lelkész. Sankey és a kar énekelt himnust, a tömeg hazavonult s mintegy egy óráig a lelkészek és Moody értekeztek egyenként a vigaszt nyerni kívánókkal, kik közül többen kebelbékével távoztak haza. (Ev. Chr.)

(Vége következik.)

Arménia. Az amerikai missionariusok 42 év óta működnek a török birodalom területén, munkájok eredményét mutatja, hogy az amerikaiak közt 76 evangyéliomi egyház alakult azóta, 4032 egyház-taggal (családfő); van 50 benszületett lelkész, és 55 nevelt és szabadalmazott hithirdető; 128 vasárnapi iskola vallásos oktatásra, és 222 köziskolája. E számok beszélnek azok ellen, kik a külmissió ellen emelgetik fel szavukat. Nem csoda, ha a törökök kezdik érezni a szellemi mozgalmat a hitmagvai-nak ily áldásos széthintése folytán. Ébredj Illuminator Gergely szelleme!

Moravian egyház. A hitbuzgó, főleg a missiók terén kitűnő moravian egyház „Harmonia“ nevű hajója a múlt évben 104-ikszor indult évi útjára Labradorba tetején öt missionart vivén. E hajó közlekedik 104-ikszor Európa és Labrador közt hit-térítési célból. A moravian egyház számra nézve lelkisebb felekezete a keresztyénségnek, Európa és Amerikában csak 21,000

tagot számlál, s e maroknyi egyház mégis úttörő volt az újabb-kori külmissiók terén: a pogányok közti evangyéliom terjesztő társulatjok 85 év óta működik 16 különböző pontjain a földnek Afrika, Amerika és Ausztráliában, van e helyeken 100 missió állomása 3767 munkással. Állítottak eddigelé 310 iskolát, keresztyén vallásra hoztak 70,000 lelket. A hit teremő erejének egyik fényes élőpéldája, nem a szám, de a hitlelke a döntő. Az az orthodoxia, mely ily életet óhajtt előidézni, tiszteletre méltó.

Glasgow a skót szabad egyház egy kitűnő tudósát mult évben veszté el. Fairbairn Patrick hittanár 1853 óta igazgató az aberdeeni theologiai kollegiumban (szül. 1805, mh. 1874). Több hittani művek szerzője, leghiresb munkája „A szentírás typológiája“, „Ezékiel feletti magyarázat“, „A próféta-ság“, „A törvény kijelentése“, „A pásztori levelek“, kiadta a vas-kos „bibliai tárt“; tagja volt a biblia revidáló bizottság azon ágának, mely az ó-szövetségi részt kezeli.

Vas templom. Skóthonban a vas érc és vas jellemek hazájában mindinkább szaporodnak az ércztemplomok. Egy kisded helységben Bailliestonban állítottatott fel egy vastemplom 350 embert fogadhat be, bekerülési ára 5000 forint, s egy helyről más helyre elszállítható. E templomot a plánta egyháznak a skót szabad egyház gyermekei ajándékozták, ezek gyűjtven össze árát filléreikből. Edinburgh egyik legtekintélyesebb ref. egyháza és gyülekezete az u. n. Barclay egyház szinte ajándékoztott vas templomot egy plánta egyháznak. Kis gyülekezeteknek igen czélszerű, Skótiából rendelhető. Ha a cséplő gépeket elhozathatjuk onnan, a csinos alaku tornyos vastemplomot szinte el lehet. Egyes vallásos keblű tehetséges uraink ily módon is segíthetnék a belmissiót elő. (Mo. Rr.)

Olasz korona rend tagságával diszité fel Olaszország királya Lantaret Pétert Pomarethe való váldens lelkészt, ki ezen ő protestáns egyház elnöke — moderátora — volt.

Vasárnap Helvétiaiban az új törvény meghagyja a vasút társulatoknak, hogy minden 3 vasárnap közül egyet engedélyezzenek a vasuti szolgálatban levőknek, hogy azok keresztyén jogaik és kötelmeiktől, az Istennek is szolgálni, el ne zárassanak; hasonló engedély terveltetik a posta hivatalnokok számára is. Az ember az Istennek is szolgálja, elvenni tőle a lelki épülés minden idejét, az ember vallásos jogainak tagadásával határos. — Az állam kötelme lehetővé tenni hivatalnokainak a templom látogatást. A francia fővasúti társaság tisztviselői egész éven át egy vasárnap sőt nagy ünnep jótéteményében sem részesülnek. A vasárnapot megszentelni isteni és emberi kötellem egyaránt.

A schweitzzi lelkészi egyesület — Predigergesellschaft — ez évben sz.-gallenben fogja gyűlését tartani. Az értekezés tárgyai lesznek: 1. A schweitzzi e evangyéliomi egyház minő állást foglaljon el a vallástanítás kérdésében az új állami szervezettel szemben? előadó Pfeiffer sz.-galleni lelkész. — 2. A lelkészek képzése tekintetében minő követelményei vannak korunknak? előadó Wissmann meileni lelkész.

Arab protestáns templom szenteltetett fel Jernzsálemben 1874 nov. 29. méy ünnepélyen a jeruzsálemi prot. püspök Gobat elnökölt. Most már Jeruzsálemben 3 prot. templom van: a Sion hegyén, a német lovagrend terén a német templom, és az arab prot. templom szent Pálról nevezve el.

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.